

ACC. N:R M. 14755: 1-16.

Landskap: Småland Upptecknare: E. Th. Pettersson, Jönköping  
Härad: Konga Berättare: " " " "  
Socken: Ljudeu Berättarens yrke: f. d. lantbrukare  
Uppteckningsår: 1958 Född år 1876 i Ljudeu

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

Boskapskötsel. s. 1-16.  
(se M. 14693: 1-8. !)

N. M. 60

God det gäller arkastrippingen är efter en ko i gammal tid,  
så funderades ej mycket däröver. Det <sup>hade</sup> ~~var~~ i så fall  
blivit som nu år 1958 d.ä. koegarne komma till det resulta-  
tet, att de förlorar på varje liter mjölk som produceras.  
Men goda mjölkdjur eftersträvades på 1890 talet och framåt.  
ty när det gällde att köpa kor, eller såntaladesom dessa  
djur, så ville man endast ha det bästa som fanns, det var  
ej svårt att få reda av resorerna på inaktiad och ark-  
tioner. På en god mjölkko skulle man kunna lägga två  
grava fingrar mellan sista revbenet utan att trängas.  
och skinnets rättare sagt huden skulle vara tunn och  
mjuk om man vög i det och det gjorde man nog.  
"Hängrevade" djur kor med olikmande huvud och  
grava långa horn gick man förbi med förakt.  
Kontroll över mjölkeas mängd hade man ej, men nog  
visste man vilka kor, som mjölkade mest och fetast  
mjölken, men det tog lång tid innan man gick in  
för en förbättrad djuravel. God gäller frågan vad

som menades med ett korvårde, så är denna fråga svar-  
besvarad. Hörde ju ofta vid samtal mellan bönderna, då  
det gått lite på tok med något för dem säga: Där gick ett  
korvårde sin väg. Det lät för det måste skämtsamt och spöke-  
riseriskt och jag tycker mig minnas att efterhand  
kom, då man gjort ett misstag i någon affär eller  
annat misstag, då tror sig kunna göra om veist, aldrig  
då vederbörande misstade ett djur. Vid dylika tillfällen,  
för en själ eller andra tog man händelsen allvarigt.  
Mjölkningen skedde alltid två gånger dagligen, till dess pro-  
paganden för att, som man ~~trodde~~ trodde frammåt i de tio första  
årtionderna av 1900 få mera mjölk ~~än man~~ än man mjölkade  
den tre a fyra gånger om dagen. Nu är detta bort-  
lagt, dels för att det är dyrt att mjölka, dels blir  
det ej mera mjölk på dag, än om mjölkning sker som  
i den gamla goda tiden. Mjölkningen i gammal tid  
utfördes alltid av kvinnorna. Det ansågs nästan  
som förnedrande i vår trakt när en bonde, sin

granne kom hem från Amerika 1896 och gämt efter till-  
trädde till gården, själv anjolkade sina kor. Surt var  
han efterföljare, men i stort sett anjolkade kvinnorna  
ännu långt in i 1900-talet och de voro de lämpligaste  
till detta viktiga uppdrag. Själv löste jag frågan genom att för  
40 år sen köpa en anjolkmaskin och blev ansedd  
som den oklokaste bonden i många socknar. En skicklig  
anjolkerska skulle anjölka så det försäkte i Spanien samt  
med anjolk och vänlig hand, ty då bidrog djuret  
själv med <sup>ett</sup> villigt släppa till vad hon hade att berätta.  
Min hustru var en mycket skicklig anjolkerska och man  
förstod och djuren gillade henne. Jag tror att hon nästan  
var ledsen när hon kom från djuren d. a. d.  
Vi hade pigor, två stycken j. o. men det hände att någon  
av dessa som ej var djurvän eller <sup>var</sup> oskicklig anjolkerska  
hade en tro att "sina" råttfötter. Har sett att man i  
något fall hade stävor av trä att anjölka i och var  
det en renlig anjolkerska, som höll stävan ren, så

spann, var detta en kiltig ~~sed~~ sedan efterträdde blåk och gråspannen  
 som mjölkspann. Mjölkenskan såu på särskilt tillverkad  
 pall, ofta trebent, eller fyrbent. Gammal sed var att man  
 lerades om i gårdarna att hålla tjur, men ändå tog <sup>man</sup> en  
 avgift av 50 öre pr betäckt djur sedan en krona och  
 denna avgift höjdes inte för än i nio i 1900-t.  
 Senare lantbrukare och jocktorpare, samt lantbrukare  
 från andra län, som hade närmare, i detta fall till  
 vår län Jönköping och således inte voro skyldiga hålla  
 tjur, erlade oftast sin avgift, genom att på lösten, vid  
 "jystagillet" hos tjurvärdaren, lämna jstamjolk. Denna  
 mjölk kallades "tjurmjölk" och jag har många gånger  
 som barn, närvarat vid sådana tillfällen värt beräkna.  
 Minnes såväl, att mor hade så många reda på vilka  
 de skyldiga voro, samt minnes att min snälla mor  
 var så vänlig och tacksam mot dessa fruntimmar, som  
 förplögades väl och lerna dessa beqvämde tillfället  
 att fratasinerna med anororna i hus, som lernade

sin mjölk på samma gång. Dessa skulle naturligtvis ha  
mjölk igen av sin mor, då de skulle ha ostgille om några  
dagar. Kanske jag skall nämna, att det var i början på  
hösten, då korna mjölkas lemnade den bästa mjölken  
och att det var julesten som då kom till. Skeddor betäcknings  
av ko under stegångstiden hölls hon bunden i ladugården  
till de bästa dagar, en helt naturlig sak f. ö. När på ost  
förekorn aldrig att kalven fick dra. För att sätta den  
uppfödda kalven in i situation, på vilket naturligt  
sätt han skulle få i sig modersmjölken, så droppade  
man en par fingrar i den uppmjölka råmjölken, och  
satte fingrarna i munnen på kalven och höll med mer  
eller mindre våld, denna huvud över i kärlet  
och i de flesta fall, var kalven snart med på vattnet.  
Det fanns ju svårtämda fall, men detta förbragade  
inte de praktiska mörarna, som helst voro med  
vid sådana tillfällen och sågo till sina egna  
djur. "Erian" plöjde min mor bättre om än



tjurkalven, som j. ö. om en månad eller så förvandlades till stult.  
 Kvigan kallas ho först då hon kalvat. Gängen i antiken an förhuset  
 kallades flögängarna. Stucken som ~~hög~~ balkarne var  
 fastsatt vid nern vid gödselrännan kallades flög-  
 sticken som löpte längs hela gödselrännan. Påsegholen  
 var av jord. Gödselrännan hette <sup>och på</sup> mäkerrännan <sup>och på</sup>  
 genom <sup>viken</sup> gödslen togs ut blev naturligtvis mäkerrännan  
 och genom denna släpptes djuren ut och in. Placerad  
 var på ena gaveln. Gödslen bars i bästa fall ut på en bär-  
 rannans med en grep. På södra sidan <sup>fanns</sup> tröskutgång  
 med dubbel dörrar. På ena sidan stor dörr, genom  
 vilken "färriset" (arbetade lövkärvar) från färrakätten  
 kartades ut för att sedan harkas till stö i båsen. Högkull  
<sup>fanns</sup> ovanför djuren, som påfästades från smadhusen eftersom  
 som vintern förgick och ladan mycket upplyst och  
 som låg i följd av färriset fästas. Dessa var alltid försedd  
 med hö. Skalmen låg efter tröskan i ett stort lad  
 väsa bakom ladan. Färriset byggd 1860 bra byggd

hade fönster. På något ställe fanns endast glugg, men detta  
var ju sällsynt. I vår ladugård utmärkt bebyggd och  
stor ännu, med grovt björkklag och kårnferment-  
rummar, naturligtvis moderniserad. Båsen placerade  
mot norra väggen bakom en rymlig fodergång.  
Först 2 större oxar sedan två något yngre och  
mindre. De större oxarna göddes till och såldes på  
våren. Sedan kom fjölde efter oxarna och sedan kom  
tjuren som avslutade raden. På andra sidan floren  
invid ladan färbätten med i regel 20 st. äldre får.  
Varje år "bröt" min far cirka 4000 st. kårnar förhö, ett  
sdrägligt svårt arbete och avskut av den uppväxande  
ungdomen, liksom det förlegade brukningsättet  
innan 1800 talet lagts i graven. Kårkåttar i män  
av behov mot söder samt här till några ungdomar,  
avslutat av hästspilla, uppsatt först 20 år efter  
det ladugården nybyggts. Stall och stallkammare  
samt foderskull var inrättad på södra gaveln, men



ansågs för kallt. Foderkubben lämpade sig endast för hö och halmfoder. Alltid blandade mor, så länge hon orkade, spält till fodergruvan, som kallades "gryt". Någon av oss barn tog "gryten" och gav det denna enligt lemnad anvisning, vilket måste följas mycket <sup>noga</sup>. Då mor hade individuell utfodring. Trallhö och finare halan till domliga och madhö och sämre halan till de sämre kallade djuren. Grindar eller regler fanns ej utan åren som bekant rutida påfund i många olika variationer, utöfningar som uppfödningens folk äro färdiga att uppföra, samt gå köpare att nappa på. Att detta är nu färdigt att kasta ut, samt låta lösgående djur gå och lämna sig <sup>fodret</sup> i någon lada. Detta behövde jag dock inte ha märkt. Bäst att man fästat bindskat på utsidan av väggen, har jag ju gjort, men har alldrig sett en dylik anordning. Att det i vår socken fanns slarviga bönder med primitiva

anordningar var jag väl öm, men det hörde till endera  
tagen. Man hade ju något så skämta om på kalasen, då  
det berättades om <sup>de</sup> mest konstfika anordningar, västan  
i stil med de uppfinnningar som hvar som helst  
flera gånger träffade jag en lantbrukare som lät sina bröder  
gå i lösa i ladugården, enligt vad han själv berättade  
och det är så är sedan, så det var en framsynt man,  
ty nu känner <sup>så</sup> flera dugliga jordbrukare, som praktiserar  
denna riktod. Bindet för, från 1880 talet var en kort  
historia, en femfäkt med en mindre ring i ena ändan  
och en något större i den andra. Den mindre riktades  
fast under knutten och genom den större trädde  
klammern av trä, en grangren rullades in  
stammen så att den fick en knapp i ena ändan.  
Grangrenen böjdes i svag eld och drogs ihop med  
exempelvis en basteriön till en klam. Om några dagar  
behöll den <sup>den</sup> formen man gett honom. En cirka 80 tum  
lång trådet, väl formad fick en hål burret i varje ända.

Emangrenen var en vacker väl tillputsad klam firk sin  
minsta ända utskuren med anhall i bögge sidor och  
hållet i den vidbara klaven hade ett liknande anhall  
också var klammen färdig att monteras genom den större  
ringen i bindslöt och färdig att tas i bruk. Det var också  
en bra sak och säkerligen billig. Jernlänkarne  
smiddes av någon smed i socknen. I förbigående kan jag  
nämnas att ett Wallbornsmässoprotokoll från 1850 starkt  
fördömer och pliktfaller den söndagshandel, som var  
och löst säkerligen pågick under pågående högmäss. I  
protokollet uppräknas en massa jernsaker som  
kringfördes och såldes vid Lunders kyrka, såsom  
likt också vid andra kyrkor. Skam skrev att Lunders  
flaska hjälpte till att påfäst på affären.  
Det enda redskap från gammal tid använt i  
ladegården var <sup>en</sup> krossformad hacka, med vilken  
den råa potatisen finhackades och ströddes  
på hackisepodiet, samt en potatisbrata

sitauför besikan



ämnar i dag. Sörpan måste utfodras i särskilda bäljar.  
Drank ingick i fodret, men det var före min tid  
och i kornbörstbämnings tid. Riket råg och sam-  
ma råg, <sup>och</sup> kokt potatis, samt finaste vällkött var  
den matsohel slaktdjuren efter vilken man  
försökte att <sup>lä</sup> djurens följiga och föta på så fort  
ske. Kunde tillgripa den på vägen. Det var svårt  
att <sup>lä</sup> djuren att <sup>äta</sup> efter en tids utfodring. De blevo  
gråttna och iddes knappast öppna munnen och  
smaka fö matningen, som de första tiden  
glupat i sig. Att man under misshästar tog halv-  
tacken till rödfoder har jag hört ontalas, men ej  
sett något av. Vattningen av djuren var svårhanterad  
under stränga väder, ty all vattning <sup>skedde</sup> vid gårds-  
brunnen. Söruliga djur "istända" och stord ibland var  
kvanta timma innan de efter upprepade doppningar  
med mulen i vattenhöl, kunde väga brika.  
Den som passade djuren förs också när det



temperamenten. Därför inte voro djuren aggressiva mot  
varandra. Utvidade axor och stutar slängdes  
först på ~~hårda~~ lek, sedan västan på liv och döda. En liten  
var jag livrädd för den hårda matchen många gånger,  
men <sup>och</sup> äldre bröder <sup>och</sup> yngre ledde <sup>och</sup> kättingen <sup>och</sup> vilde de genom  
hålet i huset djuren och andra stora folk. Tus det fanns gull om  
sådana i gårdarna, innan emigrationen. Thut  
drummen på ungdom, kommo till och dömdo om  
den ene eller <sup>andra</sup> partens riktigt att sega. Gammals  
Kreatur vattvades (andra sidan gårdsgården vid  
samma brunn och oxarne satte hornen i Lemna å  
var sin sida så tvölvs och bågstakar bägrade.  
Länge tillbaka ~~hade~~ <sup>dag</sup> ~~hys~~ <sup>sen</sup> ~~se~~ <sup>så</sup> ~~ibov~~ <sup>sammantända</sup>  
enligt gammalt byggnadsätt, vattvade alla vid  
samma brunn och <sup>kan</sup> ~~man~~ tänka sig huru ohyg-  
niskt det var med all den spikning som föll  
kring brunnarna. Tre åbortvattvade ~~och~~ <sup>ibov</sup> vid samma brunn.  
~~Att jag assimes vid denna tusenåriga brunn~~

Det var ena en etäbät efter en hård vinter med  
snö och is kring botten, med all samlat göd, som  
var så som möjligt att anlagna. All is kring  
sjöns botten måste huggas ty spiltvatten  
från gemast till is. Sandningen mätte föga  
och min grannar och jag lade inatten i Cadens  
gårdarna i slutet av 1800 talet. Lyftes en stor börd  
av vid Ladegårdsskötse. ~~St~~

Man släppte djuren sent på vintern och den som släppte  
djuren tidigt på bete var en stackare, som ej  
hade fader. Ibland hade somliga djuren ena  
till vintersommar, vilket var mycket oklokt, ty  
sträfsodret var torrt och oaptitligt. Djuren  
boro i regel ena, ty man höll i regel för  
många djur. Botesplatsen här var torr hagmark,  
en som denna gården ligger intill en sjö =  
strand på två kilometer, släppte jag så  
tidigt som möjligt, eller i början eller mitten

men detta basunades genast ut i byggen. Nu släpper man  
ut djuren så tidigt som möjligt och på anlagda betesplatser.  
I gammal tid kan man säga att man i denna byggd och  
vida omkring specialiserade sig på uppfödning av oxar,  
dels till gödning, till användning som yngre till uppköpare upp  
ifrån landet, där placerades som dragdjur och gingo sedan  
till slakterierna i Stockholm och Göteborg. Skerum station vid  
den forna Karlskrona Wexö västra nu statens järnvägar blev  
en stor och viktig station från 1876 till dess länsslakteri-  
erna togs ned för handeln med kreatur vid marknaderna.  
Skerums oxmöte, Skermantops oxmöte, Tingsjö oxmöte Nybo  
oxmöte varje månad, de förra två gånger om året,  
Överkönsö marknad i Skutaboda socken Uppvidzinge, två  
gångar om året Långsunds marknad i Långsunds Ronga köd  
Dädesjö marknad i Dädesjö i Uppvidzinge, Oxmöte i Wexö  
varje månad och marknader tre om året, bland dem  
den stora Sigfridsnässomarknaden och Holmsjö i Blekinge (gräsmarkol)  
hijälptes alla åt att exportera handelsliv och slaktdjur



Från vida trakte. Alla de marknader här såkust hade sökts av  
min far och andra bönder i byn och i socknen, antingen för  
att köpa eller sälja. I Holmsjö och Tingsryd kunde  
man alltid köpa billigare, sådant på ganska stor tillförsel, men  
det var ju långt dit. Detta förhållande avskräckte inte  
Jönköpingsarna, som före järnvägens tillkomst körde vagn  
och bakkvagnar till Halmar Raskerona och Karlshamn och  
haft lundans till handelsmän och till Lasse's Bock.

En marknad i gammal tid var en livlig tillställning och många  
gång en bråkig historia. Säljare var ju mycket angelägna  
att skaffa sig förhandsundermåttelse om det var goda konjek-  
turen, men det var rätt svårt. Man visste inte hur mycket man  
skulle begära. Sade han "här ett bår" så svarade upköparen  
"Ja du ska ge harvet namn" d.v.s. begära. Med djuret kunde  
väga ungefär det visste man exakt, en metall-  
bedja 14 rearter lång. Från 10 kvanter till 14 satte ett mått  
en annan metaltall, som var 10-11-12-13 och 14 kvar-  
ter och så gällde det att sätta bakom framfötterna